

KÄYTTÖSUUNNITELMA 2023

Ikääntyneiden palvelut

Sisällys

1.1	Ikääntyvien palvelut	3
1.2	Määrärahat ja tuloarviot	8
1.3	Mittarit	9

1.1 Ikääntyvien palvelut

IKÄÄNTYVIEN PALVELUT SITOVAT TAVOITTEET, 1000 €

	<u>TA 2023</u>
Toimintatuotot	53 572
Toimintakulut	257 157

Huom! Sitovat tavoitteet ovat ulkoisia tuottoja ja kuluja.

Toimintaympäristön kuvaus

Ikääntyneiden palvelujen toimiala koostuu palveluyksiköistä, jotka ovat asiakasohjauksen-, asumispalveluiden- ja kotiin annettavien palveluiden palveluyksiköt. Palveluyksiköt vastaavat ikääntyneiden asiakasohjauksesta, geriatrisista palveluista, kotiin annettavista palveluista, kotisairaalasta, kuntoutuksesta sekä ikääntyneiden asumispalveluista. Ikääntyneiden palveluiden toimialalla toimintaympäristö on historiallisesti merkittävässä muutoksessa, minkä takia tarvitaan uusia toimintamalleja ja uusia ratkaisuja palveluiden järjestämiseen.

Toimialan merkittävin haaste on väestön ikääntymisestä johtuva nopea palvelujen tarpeen kasvu, vuoden 2022 aikana voimakkaasti kehittynyt työvoimapula toimialalla sekä tukipalveluissa ja hyvinvointialueen rajoittunut taloudellinen kyky varautua ikääntyneiden määrästä johtuvaan palvelutarpeen kasvuun.

Hyvinvointialueelle siirtyvä monen järjestäjän pohjalta syntynyt palvelujärjestelmä on asiakkaiden näkökulmasta epätasa-arvoinen. Syntyneen tilannekuvan pohjalta ikääntyneiden palvelujen toimialaa on kehitettävä rohkeasti ja ennakkoluulottomasti hyödyntäen parhaita kansallisia toimintamalleja ja etsittävä uusia palveluntuottamistapoja paikallisesti. Toimialan menestys edellyttää panostusta monialaiseen ja vaikuttavuusperusteiseen kehittämistyöhön.

Lain aiheuttamat muutokset

Vuoden vaihteessa voimaan tulevan uuden vanhuspalvelulain tavoitteena on varmistaa, että iäkkäät henkilöt voivat elää kodissaan turvallisesti ja saavat tarpeidensa mukaiset kotiin annettavat palvelut. Uuden lain perusteella kotihoitoa voi saada tarvittaessa kaikkina vuorokauden aikoina.

Lakiin on lisätty uudet säännökset koskien esimerkiksi kotikäyntien suunnittelua ja kotihoidon toteuttamista, henkilöstövajaukseen puuttumista ja henkilöstön riittävyyden varmistamista, omavalvontaa ja johtamista. Lainsäädännössä tarkennetaan tukipalveluiden roolia iäkkäiden ensimmäisenä, toimintakykyä tukevana palveluna. Tukipalveluina voidaan järjestää muun muassa siivous-, ateria- ja asiointipalveluja.

Sosiaalihuoltolain asumispalveluja ovat jatkossa yhteisöllinen asuminen, ympärivuorokautinen palveluasuminen sekä tilapäinen ja tuettu asuminen. Asumispalveluiden uudistus mahdollistaa monimuotoisten asumis- ja palvelukokonaisuuksien luomisen niin, että iäkkäille henkilöille voidaan tarjota joustavia, yhteisöllisiä ja toimintakyvyn säilymistä tukevia asumis- ja

Ikääntyneiden palvelut

26.1.2023

---

palveluratkaisuja kotona asumisen ja nykyisen tehostetun palveluasumisen väliin. Yhteisöllinen asuminen korvaa vähitellen nykyisen ns. tavallisen palveluasumisen.

Merkittävä muutos on myös iäkkäiden sosiaalihuollon pitkäaikaisen laitoshoidon lakkauttaminen vuoden 2027 loppuun mennessä. Pitkäaikainen laitoshoido voidaan järjestää terveyskeskuksen vuodeosastolla, jos siihen on lääketieteelliset tai potilasturvallisuuteen liittyvät perusteet.

Henkilömitoituslain juuri nyt päätettävänä olevan muotoilun mukaisesti henkilöstömäärä välittömässä asiakastyössä vuodelle 2023 on 1.4.2023 0,65 ja 1.12.2023 0,7 hoitajaa/asukas tehostetussa palveluasumisessa, mikä luo merkittävän haasteen henkilöstön rekrytoinnille ja saatavuudelle.

Myös kotihoidon ympärivuorokautinen saavutettavuus lain mukaan lisää henkilöstön tarvetta. Kotiin annettavissa palveluissa sekä asumispalveluissa henkilöstön saatavuushaasteet ovat merkittävimmät.

Em. lainsäädäntö muutoksilla on myös talousarvio vaikutuksia. Kotihoidon ympärivuorokautisen tuottamisvelvoitteen on arvioitu nostavan kustannuksia Pohjois-Savossa 3 m €. Vastaavasti hoitajamitoituksen noston on arvioitu nostavan hyvinvointialueen kustannuksia oman tuotannon ja ostopalvelujen osalta 8 m €.

Inflaatiokehitys ja työvoiman saatavuuteen liittyvät ongelmat omassa tuotannossa ja ostopalveluissa ovat nostaneet työn hintaa, minkä takia kustannuksen nousu paineita on edellä mainittujen varausten lisäksi merkittävästi.

Väestön ikääntymisen aiheuttamat haasteet

Pohjois-Savon väestön ikääntymiskehitys lisää palvelutarvetta etenkin ikääntyneiden palveluissa. Tehdyn konsulttiselvityksen pohjalta ikääntyneiden palveluissa vuotuinen kasvuprosentti (CAGR) on 4 % samalla kun se esim. erikoissairaanhoidossa ja perusterveydenhuollossa on -0,35 % väestön vähenemiseen liittyen.

75- vuotta täyttäneiden osuus Pohjois-Savon väestöstä oli noin 11 prosenttia (koko maa 9,9 %). Osuus kasvaa käytettävissä olevan väestöennusteen mukaan 16,6 prosenttiin vuoteen 2030 mennessä (koko maan ennuste 14,3 %) (THL arviointiraportti 12/2021). Tämä tarkoittaa sitä, että yli 75- vuotiaiden määrä kasvaa Pohjois-Savossa ennusteiden mukaan 2021–2026 välillä 28 876 henkilöstä 35 124 henkilöön, mikä tarkoittaa, että Pohjois-Savossa joka vuosi yli 75 - vuotiaiden määrä kasvaa noin 1250 henkilöllä.

Mikäli palvelut tälle vuosittain lisääntyvälle ikäkohortille järjestetään Kuopion kustannustasolla (taso 2021) ja palvelurakenteella, tarkoittaa se vuosittaisen kustannuksen väistämätöntä 7,2 M€ nousua joka vuosi.

Ennen hyvinvointialueen käynnistymistä ikääntyneiden palveluiden osalta järjestäjänä on toiminut 14 eri organisaatiota. Monen järjestäjän lähtötilanteesta johtuen ikääntyneiden palvelurakenne on heterogeeninen ja asiakkaiden näkökulmasta epätasa-arvoinen.

Keskeisin tehtävä hyvinvointialueella on ensivaiheessa turvata yhdenmukaiset palvelut ja perusteet palveluiden myöntämiselle koko hyvinvointialueelle. Jos Pohjois-Savon ikääntyneiden nykyistä palvelukokonaisrakennetta tarkastellaan kansallisesti, voidaan todeta, että sen piirissä on keskimääräistä enemmän ikäihmisiä ympärivuorokautisissa palveluissa. Alueelle tarvitaan yhteistyössä kuntien kanssa ikääntyneille sopivia asuntoja kevyempien asumismuotojen mahdollistamiseksi.

Palveluiden saavutettavuuden ja riittävän työvoiman turvaaminen on haasteellista etenkin alueilla, jossa väestö on ikääntynyttä ja ikääntyminen jatkuu voimakkaana.

Toiminnan painopistealueet

Ikääntymisestä aiheutuva palvelutarpeen kasvu edellyttää edelleen rakenteellisia uudistuksia ja ikääntyneiden hyvinvointia tukevaa yhteistyötä kuntien kanssa. Vuonna 2023 toimialan merkittävimmät painopisteet ovat palvelurakenteen kehittäminen jatkamalla palvelujen painopisteen siirtoa kevyempiin palveluihin. Ikääntyneiden palvelujen painopiste on varhaisessa tuessa neuvonnan ja asiakasohjauksen sekä kotiin annettavien palveluiden osalta. Toimialan keskeisenä haasteena on edellisten lisäksi palvelurakenteen kehittäminen monimuotoista asumista ja palveluja uudelleen konseptoimalla.

Talouden ja toiminnan suunnittelussa keskeisimpänä tavoitteena on järjestää tasa-arvoiset ikääntyneiden palvelut annetuissa talouden raameissa. Raamiin pääsemien edellyttää rakennemuutoksen toteuttamista. Rakennemuutoksen toteuttaminen vaatii oman aikansa, eikä talouden reunaehdot mahdollista rakennemuutoksen toteuttamista pelkästään luonnollisen asiakaskierron kautta.

Toisaalta palvelujen järjestämistä ohjaa lainsäädännön reunaehdot liittyen palvelutarpeen arvioinnin odottamiseen ja varsinaisten palvelujen järjestämisenkin osalta. Näin ollen myös lainsäädännön reunaehdot hidastavat palvelurakennemuutoksen toteuttamisesta ja talouden tavoitteiden saavuttamista.

Toimialan perustehtävänä on olla mukana ihmisten arjessa silloin, kun tähän on tarvetta. Ikääntyneiden palvelujen toimialan tavoite on yhteneväinen valtakunnallisten tavoitteiden kanssa siten, että ikäihminen voi asua omassa kodissa tai kodinomaisessa asumispalvelussa mahdollisimman pitkään. Tavoite vuodelle 2023 on, että 75 vuotta täyttäneistä yli 92 % asuu kotona. Tähän pääsemme kehittämällä palvelurakennetta ja yhtenäisiä toimintatapoja.

Rakennemuutos vaatii omat investointinsa ja uutta resurssiallokaatiota sekä kehittämistyötä. Jotta asiakkaat ohjautuisivat palveluihin oikein, keskeistä on, että huolehditaan palveluohjauksen riittävästä resurssoinnista ja koulutuksesta uuteen toimintatapaan.

Hyvinvointialueen tasaisen keskitetyn neuvonnan, varhaisen tuen, ennaltaehkäisyn ja yhtenäisten asiakasohjauksen toimintaprosessien avulla vaikutetaan siihen, että asiakas saa tarpeen mukaiset palvelut oikea-aikaisesti.

RAI-arviointiväline on käytössä ikääntyneiden palveluissa koko hyvinvointialueella ja sen avulla voidaan vaikuttaa tarpeen mukaiseen palvelurakenteeseen.

Kotiin annettavien palveluiden osalta keskeistä on teknologia-avusteisten palveluiden hyödyntäminen, lisääminen ja käytön laajentaminen koko hyvinvointialueelle (esim. etähoiva, lääkeautomaatit, etäpäivätoiminta).

Tavoitteena on, että palvelut ovat helposti ja lähellä saavutettavissa. Kotihoidossa tavoitteena on vähentää asiakkuuksia ja palveluiden tuntimääriä osana palvelukokonaisuutta tukeutuen entistä enemmän varhaisen vaiheen neuvontaan ja ohjaukseen, kuntoutukseen sekä teknologia-avusteisiin palveluihin.

Myös aktiivisten yhteistyörakenteiden luominen ja johtaminen ennaltaehkäiseviä palveluja tuottavien toimijoiden (kunnat, järjestöt, yritykset) verkostossa on välttämätöntä. Samalla tavoin tarvitaan resursseja läpiviemään teknologisten muutosprosesseja ja tukemaan käyttöönottoja esim. lääkerobotit.

Keskeisenä keinoja kevyempään palvelurakenteeseen pyrittäessä on eritasoilla toteutettavat kuntoutukselliset toimet. Näistä keskisimpiä varhaisvaiheen kuntouttava arviointijakso, jolla varmistetaan asiakkaiden oman kuntoutumispotentiaalin hyödyntäminen asiakkuuden alkuvaiheessa.

Tavoitteena on keventää palvelurakennetta varsinkin ympärivuorokautisten palvelujen osalta. Asumispalveluiden osalta keskeistä on edistää ikääntyneille sopivien asumisratkaisujen toteuttamista, kuten esimerkiksi yhteisöllistä asumista, joka on vaihtoehto nykyiselle palveluasumiselle. Toinen merkittävä kehityskohde on tunnistaa sosiaalihuollon lyhytaikaispaikkojen rooli aktiivisen kuntouksen ja asiakkaiden toimintakyvyn arvioinnin osalta. Muutos tähän vaatii muutoksia toimintakulttuurissa ja panostuksia kuntoutus henkilöstön määrään eri palveluissa.

Toimialan kehittämiskohteita ovat yleisesti myös tiedolla johtaminen, palveluprosessit sekä asiakaslähtöisyyden ja -asiakaskokemuksen sekä osallisuuden lisääminen. Toimiala tekee tiivistä yhteistyötä muiden toimialojen ja hankkeiden (mm. Tulkoti, Tulsote, RRP) kanssa sosiaali- ja terveystalouden integraation osalta.

Vaikka konsulttiselvityksen pohjalta todetaan, että ikääntyneiden palveluissa on tuottavuus potentiaalia, suhteutettuna tarpeeseen potentiaali poistuu. Tämä käytännössä tarkoittaa, että toiminnassa ja sen tuottavuudessa on pyrittävä selkeästi kansallista keskiarvoa parempaan tuottavuuteen

Tavoitteet/toimenpiteet

Rakennetavoite ilmaistaan suhteellisena osuutena yli 75- vuotiaista, jotka ovat palvelujen piirissä. Siirtymien kevyempään avohoito painotteiseen palvelurakenteeseen vaatii yhtenäisen uuden organisaatiokulttuurin, investointeja eri tasoilla ja tapahtuu pääosin luonnollisen asiakaskierron kautta. Tavoitteen mukainen rakenne voidaan saavuttaa arvioiden mukaan 3 - 4 vuodessa.

Ikääntyneiden palvelut

26.1.2023

-
- Ikääntyneiden neuvonnassa tavoitteena on, että 85 % yhteydenotoista ratkaistaan neuvontatyöllä ja 15 % asiakkaista ohjautuu palvelutarpeen arviointiin.
  - Omaishoidossa ja perhehoidossa tavoitteena on lisätä omais- ja perhehoidon tuen peittävyttä.
  - Kotihoidossa tavoitteena on pienentää kotihoidon peittävyttä tulevina vuosina 1,5 %. Samalla hyödynnetään kotihoidon teknologia avusteisia palveluita.
  - Asumisen osalta tavoitteena on lisätä yhteisöllistä asumista, joka korvaa vähitellen palveluasumisen. Yhteisöllisen asumisen peittävyden osalta ylärajaa ei aseteta ja sitä tarkastellaan osana kotihoidon peittävyttä. Tavoitteena tälle on n. 2 % peittävyys.
  - Tehostetun palveluasumisen paikkojen osalta tavoitteena on laskea peittävyttä suunnittelukaudella 1,7 %. Osana tätä kehitystä on syytä tarkastella ja tarvittaessa luopua oman tuotannon kalliista ja huonosti toimivista yksiköistä
  - Kuten aiemman on todettu, laitoshoidosta sosiaalihuollon toiminta on luovuttava 2027 mennessä tavoite päivittävyttä ensivaiheessa lasketaan vähintään 0,2 % mikä tarkoittaa ao yksiköiden toiminnan lakkaamista tai muutamista muuhun käyttöön.
  - Kotihoidossa painopistettä keskitetään tukemaan paljon palveluja tarvitsevia asiakkaita.

Talousarvion laadinta uuteen organisaatorakenteeseen ilman vanhaa pohjaa todettiin talousarviovalmistelun yhteydessä haastavaksi niin toimialojen välillä kuin niiden sisällä. Talouden toteuman pohjalta valmistelussa tehdyt virhearviot on syytä ja mahdollista korjata talousarviovuoden aikana.

Ikäntyneiden palvelut

26.1.2023

1.2 Määrärahat ja tuloarviot

1TA51 Ikäntyvien palvelut yhteensä		1PK511 lääkäiden asiakas- ja palveluohjaus	1PK520 Asumis- palvelut	1PK530 Kotiin annettavat palvelut
Tili	v. 2023	v. 2023	v. 2023	v. 2023
TOIMINTATUOTOT	53 572 000	7 011 000	34 906 000	11 655 000
Myyntituotot	9 132 000	6 687 000	1 548 000	897 000
Maksutuotot	36 157 000	270 000	25 672 000	10 215 000
Tuet ja avustukset	148 000	34 000	87 000	27 000
Muut toimintatuotot	8 135 000	20 000	7 599 000	516 000
TOIMINTAKULUT	257 157 000	24 010 117	158 978 403	74 168 480
Henkilöstökulut	136 757 259	5 673 117	67 433 812	63 650 330
Palkat ja palkkiot	111 825 261	4 649 735	55 143 059	52 032 467
Henkilösivukulut	24 931 998	1 023 382	12 290 753	11 617 863
Palvelujen ostot	107 053 741	8 918 000	89 538 591	8 597 150
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	2 529 000	56 000	1 661 000	812 000
Avustukset	9 316 000	9 309 000	0	7 000
Muut toimintakulut	1 444 000	53 000	311 000	1 080 000
Muut kulut	57 000	1 000	34 000	22 000
Liiketoiminnan muut kulut	0	0	0	0

1.3 Mittarit

Käyttösuunnitelmamittariston osalta kyvykkyyttä tuottaa suunniteltua mittaritietoa ei kaikilta osin vielä ole. Mittaritietoa raportoidaan siinä aikataulussa, kun taustalla olevat tietojohtamisen rakenteet sen mahdollistavat.

Organisaatiotaso	Mittari	Tavoite 2023	Tallennettu teksti Tavoite -kentässä
1PK510 * Ikääntyneiden palvelut	Muistutusten/kanteluiden määrä	100	
1PK520 * Asumispalvelut	Ympäri vuorokautisen hoivan peittävyys yli 75v	Aleneva	
1PK530 * Kotiin annettavat palvelut	Säännöllinen kotihoidon peittävyys yli 75 v	Aleneva	
1PK530 * Kotiin annettavat palvelut	Säännöllinen kotihoito asiakasmäärä		(nhg aineisto)
1PK530 * Kotiin annettavat palvelut	Kotihoito keskeytyspäivät	alle 12 pv /v	(nhg aineisto)
1PK530 * Kotiin annettavat palvelut	Kotihoidon palveluaika h/kk		(nhg aineisto)
1PK530 * Kotiin annettavat palvelut	Etäkäyntien määrä käynneistä %, kotihoidossa	15,0	(nhg aineisto)
1PA510 * Ikääntyneiden palvelut	Ikääntyneiden palvelujen saatavuus		Palvelutarpeen arvioinnin käynnistyminen Palvelut järjestyvät lainsäätämässä määräajoissa
1PA510 * Ikääntyneiden palvelut	Omaishoidon piirissä olevat, % yli 75/v	2 100	Kasvava
1PA510 * Ikääntyneiden palvelut	Perhehoidossa olleet ikääntyneet määrä/hoitopäivät	5 000	Hoitopäivät lisääntyy